

LA PARTICIPACIÓ SOCIAL EN ELS PLANS DE MOBILITAT DE LA UPC

Elisabet Roca¹ i Míriam Villares²

Laboratori d'Estudis Socials de l'Enginyeria Civil (LESEC). Departament Infraestructura del Transport i Territori. ¹ e-mail: elisabet.roca@upc.edu, ² e-mail: miriam.villares@upc.edu

Paraules Clau: participació, percepció social, plans de mobilitat, comunitat universitària.

Resum: *El Pla de Mobilitat de l'Escola Tècnica Superior d'Arquitectura del Vallès (PMETSAV) i el Pla del Campus del Baix Llobregat (PMCBL) formen part d'un conjunt de plans de mobilitat sostenible que s'estan elaborant en els campus de la Universitat Politècnica de Catalunya. Des del LESEC, integrant de l'equip redactor d'aquests plans, s'està contribuint al desenvolupament metodològic de la participació que, com ja reconeix la Llei 9/2003, de 13 de juny, de la mobilitat, esdevé un element clau en el moment de realitzar estudis de diagnòsi i concretar les posteriors propostes d'actuació. L'objectiu d'aquesta comunicació és presentar l'experiència participativa aplicada a cadascun d'aquests plans i avaluar-ne els resultats obtinguts en la fase de diagnòsi, que permet extreure'n una sèrie de lliçons per a futurs processos planificadors.*

1. INTRODUCCIÓ

En el marc d'una línia d'ajuts del Ministeri de Foment per realitzar programes pilot que promoguin la mobilitat sostenible (Ordre FOM/2388/2008), s'estan elaborant un conjunt de plans de mobilitat sostenible en els campus de la Universitat Politècnica de Catalunya. Formen part d'aquest grup de plans, el Pla de Mobilitat de l'Escola Tècnica Superior d'Arquitectura del Vallès (PMETSAV) [1] i el Pla del Campus del Baix Llobregat (PMCBL) essent aquests la motivació de la present comunicació.

L'objectiu d'aquests plans és garantir una adequada accessibilitat als serveis universitaris prestats en aquestes equipaments d'una forma sostenible en la seva dimensió ambiental, social i econòmica. Aquests tipus de plans es conceben en darrer terme com una eina que permeti avançar en la implantació i desenvolupament de la cultura de la mobilitat sostenible en els anys pròxims i, per això, des del seu procés d'elaboració s'insisteix en la capacitat d'involucrar a la comunitat mitjançant metodologies de participació social.

La creixent complexitat que implica la gestió urbana pels interessos contraposats i la freqüent generació de conflictes socials posa de relleu la necessitat de més participació ciutadana en el moment de realitzar estudis de diagnòsi i concretar les posteriors propostes d'actuació. Des de la Llei 9/2003, de 13 de juny, de la mobilitat es reconeix la participació com un element clau i s'estableixen els mecanismes de participació i concertació de les administracions amb organismes i entitats cíviques i socials que poden aportar solucions adequades per a la formulació de les polítiques de mobilitat.

Tenint en compte aquest marc normatiu i conscients de la complexitat en la gestió de la mobilitat esdevé necessari aprofundir en els sistemes d'avaluació i planificació participatius que contempen l'existència d'una pluralitat d'interessos i de múltiples percepcions de la realitat. Així es va fer explícit en la convocatòria dels plans de mobilitat de la UPC i des del LESEC, com a integrant de l'equip redactor dels Plans de Mobilitat de l'ETSAV i del CBL estem contribuint a l'aplicació de metodologies participatives.

L'objectiu d'aquesta comunicació és presentar l'experiència participativa aplicada a cadascun d'aquests plans i avaluar-ne els resultats obtinguts en la fase de diagnosi dels plans. L'anàlisi i la discussió de la participació realitzada en els plans de mobilitat que s'estan desenvolupant a l'ETSAV i el CBL ens permeten esbossar una sèrie d'observacions i recomanacions sobre els processos de participació per futurs plans de mobilitat, especialment aquells previstos en el Decret 152/2007, de 10 de juliol, que estableix que els centres de treball d'administracions públiques i d'empreses públiques amb més de 200 treballadors propis o externs o els centres generadors de mobilitat amb més de 500 visitants habituals s'han de dotar de plans de desplaçaments d'empresa.

2. METODOLOGIES PARTICIPATIVES PER A LA MOBILITAT

Segons la Guia Bàsica per a l'Elaboració de Plans de Mobilitat Urbana [2] es poden assenyalar tres moments especialment rellevants per a la participació directa:

- la diagnosi: per tal de recollir les percepcions i valoracions sobre l'estat actual de la mobilitat.
- la formulació d'objectius i creació d'escenaris,
- la discussió i avaluació de propostes per desenvolupar els objectius.

Però més que parlar d'un moment òptim o més adient per projectar l'experiència participativa, aquesta hauria d'acompanyar tot el procés d'elaboració d'un pla. Per garantir aquesta constància, en els casos treballats s'ha creat un grup de mobilitat, que tracta de ser representatiu dels diferents col·lectius i garanteixi el seguiment del procés.

Al final del procés planificador caldrà arribar a un Pacte per a la Mobilitat que implica un consens i la programació de propostes així com l'establiment dels mecanismes de seguiment del pla.

Durant les diferents fases de l'elaboració d'un pla es poden fer ús de tècniques participatives molt variades [3]. Seguidament descrivim les tècniques utilitzades en els plans de mobilitat de l'ETSAV (Escola Tècnica Superior d'Arquitectura del Vallès) i del CBL (Campus Baix Llobregat). En un primer nivell s'han aplicat tècniques passives de recollida d'informació mitjançant enquestes als estudiants a través de la matrícula. Aquestes atorguen un valor quantitatiu als resultats però l'estudiant no n'és conscient de la seva participació, per tant, no s'afavoreix el debat ni s'aprofundeix en la complexitat de les problemàtiques. Per això, en un pla més qualitatiu s'han realitzat una sèrie d'entrevistes en profunditat a responsables dels diferents estaments de la comunitat universitària. S'ha sondejat l'opinió de perfils amb un grau d'implicació diferent: la direcció, la gerència, el PDI, el PAS i l'alumnat han caracteritzat els grups interns que s'han complementat amb una opinió experta i externa des de l'administració municipal. Això ha permès recollir i aprofundir en els principals discursos i captar les percepcions sobre les problemàtiques de mobilitat més rellevants a cada escola.

Finalment, també s'han realitzat tallers o grups de discussió amb estudiants. Aquests es basen en tècniques deliberatives, afavoreixen el debat i són la base per començar la definir prioritats i consensuar propostes d'actuació. En concret, a l'ETSAV es va desenvolupar *el Fòrum Eppure si muove*, realitzat el 21 de juny de 2010, que consistia en una sessió de mitja jornada que va servir per discutir i reflexionar de forma conjunta entre l'equip del pla i els participants sobre qüestions similars a les tractades anteriorment i de manera individualitzada en l'entrevista en profunditat. La metodologia emprada en aquests tallers va ser la del grup de discussió. Aquests van formats per entre 10 i 15 participants als quals on es va afavorir la discussió de problemàtiques i abordar propostes, des de les solucions d'immediata aplicació, fins a la projecció del curt i llarg termini.

Mentre que al CBL, els tallers organitzats amb grups estudiants es van desenvolupar en el marc de diferents assignatures de les titulacions d'Enginyeria de Telecomunicacions i d'Agricultura.

3. ANÀLISI DE LES EXPERIÈNCIES

A banda de les metodologies aplicades i del moment en què es porten a terme, hi ha altres criteris que juguen un paper fonamental i que cal tenir en compte a l'hora d'avaluar el procés participatiu. Així, els objectius inicials, el context de partida, el nombre i la qualitat dels participants són aspectes que influeixen en els resultats. En la taula inferior s'ha fet una caracterització dels diferents processos participatius en funció d'aquests criteris.

Taula 1. Taula comparativa dels diferents processos participatius estudiats.

	CBL	ETSAV
Els Objectius	Generals: <ul style="list-style-type: none"> • Informa i legitimar Específics: <ul style="list-style-type: none"> • Revisió d'objectius • Anàlisi de percepcions. • Prioritzar i discutir propostes. • Crear xarxa 	Generals: <ul style="list-style-type: none"> • sensibilitzar, conscienciar i responsabilitzar a la comunitat. • Transformar cap a una mobilitat més sostenible. • Dotar de Transparència el procés d'elaboració del pla. • Enfortir i dinamitzar les xarxes socials • Garantir la implementació del Pla. Específics: <ul style="list-style-type: none"> • Realitzar una diagnosi compartida • Consensuar i prioritzar objectius, línies d'actuació i propostes.
Antecedents participació per la mobilitat sostenible	Docència: assignatura ITINERA (ETSET) Sistema de préstec de bicicletes municipal (ara ja no està en funcionament).	Grup de Mobilitat Sostenible actiu des de 2007 format per estudiants, PDI i PAS. Setmana de la Mobilitat. (2008) Pràctica un sistema de préstec de bicicletes municipals (2008) Participació en la Comisió de Seguiment de l'Agenda 21 i altres iniciatives municipals. (2008) Dimarts de mobilitat (2010)
Nivells de participació	Informació: Reunió amb representants PDI, PAS i gerència del CBL. Consulta: Entrevistes en profunditat a agents representatius dels diferents col·lectius i responsables. Tallers amb 4 grups d'estudiants.	Informació: Conferència Eppur si Muove (març 2010) Taula rodona sobre la mobilitat urbana i sostenible a la UPC (maig-2010 COAC). Consulta: Entrevistes en profunditat a agents representatius dels diferents col·lectius i responsables. Jornada Taller per discutir diagnosi i generar propostes.
Participants Qui?	Agents claus amb responsabilitats sobre la gestió de la mobilitat Estudiants de l'Escola d'Agricultura i de Telecomunicacions.	Representants de PDI + PAS + Estudiants seleccionats. El taller obert a tothom, va agrupar més de 50 persones procedents de col·lectius diversos, però majoritàriament escolars.
Moments Quan?	Diagnosi i discussió de la de les mesures.	Diagnosi Formulació d'objectius i discussió d'estratègies.
Mètodes com?	Enquesta Entrevista en profunditat a agents claus. Taller amb estudiants.	Enquesta Entrevista en profunditat a agents claus. Jornada participativa oberta a tota la comunitat. Retorn informació: en forma d'actes, informe i web.

L'experiència ha constatat que la participació pot prendre moltes formes i assolir nivells de profunditat i de transformació molt diferents. D'una banda, des de l'ETSAV, s'està portant a terme una experiència de base que pretén integrar en el procés la màxima diversitat de discursos (responsables de gestió, estudiants, PAS i PDI); una estratègia extensiva i transformadora que convida a la implicació de la comunitat en el pla i, en darrer terme, a l'acció i al canvi social en l'àmbit de la mobilitat sostenible.

Un dels principals reptes quan es porten a terme processos participatius és la constància i la intensitat al llarg de tot el procés d'elaboració del pla, fet que ha de construir les bases per garantir-ne la seva continuïtat un cop aquest s'hagi aprovat. Per això, evidentment els recursos disponibles són una qüestió fonamental però també ho és el context i antecedents en la matèria treballada. Per això, cal posar en valor els antecedents en accions de conscienciació i activitats participatives a l'ETSAV des de l'any 2000 que han generat unes dinàmiques que tenen certa autonomia i es podran sostenir més enllà del pla. També el context de proximitat i l'escala més local de l'ETSAV faciliten la circulació i transmissió d'informació fet que repercuteix positivament en el procés participatiu que ha vingut sobretot acompanyat per un fort lideratge per part d'un grup d'estudiants. Per contra, la manca d'antecedents en la gestió de la mobilitat al CBL esdevenen una barrera a l'hora d'implicar a la comunitat i de buscar complicitats. Tanmateix, la relativa joventut d'aquest campus i un pròsper escenari de futur pot esdevenir una oportunitat que caldrà explorar en la fase propositiva del Pla. Per això, seria aconsellable, més enllà de l'elaboració dels plans, establir mecanismes que garanteixin la seva implementació i seguiment, com la formalització d'òrgans permanents de participació que siguin representatius de tota la comunitat amb tasques i objectius concrets.

REFERÈNCIES

- [1] Balbas, D. Roca, E. Villares, M. Masides, A. Martínez, M. Amat, L. & Llop, C. (2010): Movilidad Sostenible en los centros universitarios: el Plan de Movilidad de la ETS d'Arquitectura del Vallès. Comunicación Congreso de Ingeniería
- [2] DPTOP (2006): Títol Guia Bàsica per a l'Elaboració de Plans de Mobilitat Urbana. DPTOP
- [3] Pindado, F. (coord); Rebollo, Ó.; Martí, J. (2007). Eines per a la participació ciutadana: Bases, mètodes i tècniques (versió actualitzada). Col. Papers de participació ciutadana, 19. Diputació de Barcelona; Barcelona